

GIÁ TRỊ BỀN VỮNG TRONG PHÁT TRIỂN KIẾN TRÚC TẠI VIỆT NAM

PGS.TS.KTS **HOÀNG MẠNH NGUYỄN** | CHỦ TỊCH SÁNG LẬP VIỆN KHCN ĐÔ THỊ XANH, GIẢNG VIÊN ĐẠI HỌC KIẾN TRÚC HÀ NỘI

Nhà rường - di sản kiến trúc cổ đô Huế

Bền vững là một khái niệm toàn diện, đề cập đến việc đáp ứng các nhu cầu hiện tại mà không làm tổn hại đến khả năng đáp ứng nhu cầu của thế hệ tương lai. Được giới thiệu trong báo cáo Brundtland năm 1987, khái niệm này đã trở thành kim chỉ nam cho các chiến lược phát triển trên toàn cầu.

Tiếp theo vào năm 1992, xuất phát từ mối quan tâm chung của cộng đồng thế giới về một tương lai bền vững, Hội nghị thượng đỉnh về môi trường và phát triển tại Brazil đã đưa ra tuyên bố chung về nhu cầu phát triển bền vững, một lần nữa khẳng định khái niệm bền vững.

Từ đó đến nay khái niệm này đã được phát triển hoàn thiện với nhiều kiến thức có giá trị đóng góp cho sự phát triển của loài người đó là Khoa học bền vững.

KHOA HỌC BỀN VỮNG

Khoa học bền vững dựa trên ba trụ cột chính: kinh tế, môi trường, và xã hội. Những yếu tố này đóng vai trò then chốt trong việc định hình các chiến lược phát triển bền vững, đặc biệt trong lĩnh vực kiến trúc.

Kinh tế

Trong kiến trúc, khía cạnh kinh tế thể hiện qua việc tối ưu hóa chi phí xây dựng và vận hành, đảm bảo sự hiệu quả trong sử dụng tài nguyên. Các công trình bền vững thường được thiết kế để giảm thiểu năng lượng tiêu thụ và kéo dài tuổi thọ, đồng thời mang lại giá trị đầu tư lâu dài.

Môi trường

Đây là trụ cột quan trọng nhất khi nói đến bền vững. Kiến trúc bền vững chú trọng đến việc giảm thiểu tác động tiêu cực đến hệ sinh thái, sử dụng vật liệu tái chế và năng lượng tái tạo. Các thiết kế thông minh như mái xanh, hệ thống thu gom nước mưa, và tích hợp ánh sáng tự nhiên

không chỉ giảm tiêu thụ năng lượng mà còn cải thiện chất lượng môi trường sống.

Xã hội

Yếu tố xã hội trong kiến trúc bền vững liên quan đến việc nâng cao chất lượng sống, bảo đảm sự công bằng trong việc tiếp cận không gian sống và dịch vụ công cộng. Những không gian công cộng thân thiện, thiết kế dành cho mọi nhóm đối tượng là những điểm nhấn trong khía cạnh này.

BỀN VỮNG VĂN HÓA - TRỤ CỘT THỨ TƯ CỦA KHOA HỌC BỀN VỮNG

Trong bối cảnh toàn cầu hóa, khoa học bền vững đã được mở rộng thêm trụ cột thứ tư là bền vững văn hóa. Bền vững văn hóa tập trung vào việc bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa, truyền thống trong quá trình phát triển, đặc biệt là trong kiến trúc.

Bảo tồn di sản

Việc giữ gìn các di sản kiến trúc và không gian văn hóa truyền thống là một phần không thể thiếu trong phát triển bền vững. Tại Việt Nam, những khu phố cổ như Hội An hay các công trình kiến trúc truyền thống như nhà rường ở Huế là minh chứng cho sự hòa quyện giữa lịch sử và hiện đại.

Hài hòa với bối cảnh

Thiết kế kiến trúc không chỉ cần đáp ứng nhu cầu hiện tại mà còn phải hòa hợp với bối cảnh văn hóa và môi trường xung quanh. Điều này đòi hỏi sự sáng tạo trong việc kết hợp các yếu tố truyền thống với công nghệ và vật liệu hiện đại.

Phát triển bản sắc địa phương

Trong quá trình đô thị hóa, việc giữ gìn bản sắc địa phương trở thành thách thức lớn. Các dự án kiến trúc cần tôn trọng và phản ánh được những giá trị văn hóa đặc trưng của từng vùng miền, từ thiết kế hình khối đến việc sử dụng vật liệu địa phương.

Trong lĩnh vực kiến trúc đã xuất hiện hai hướng đi khác nhau khi tiếp cận vấn đề phát triển bền vững. Hướng thứ nhất nhấn mạnh các yếu tố vật chất, quan tâm về năng lượng, khả năng tái tạo của vật liệu, tài nguyên cũng như vòng quay cuộc sống của công trình và vấn đề năng suất lao động và sức khỏe của người sử dụng... Hướng thứ hai ngược lại nhấn mạnh các yếu tố phi vật chất, nói cách khác là các

yếu tố tinh thần và yếu tố văn hoá. Những năm đầu của thế kỷ 21, vấn đề phát triển bền vững đã được nhìn nhận từ góc độ văn hoá trước sự phát triển mạnh mẽ của nhiều nước ở châu Á. Nhiều tài liệu công trình nghiên cứu đã nhận định rằng, kiến trúc ở mỗi vùng miền đều chứa đựng những bài học quý giá từ quan niệm, thái độ ứng xử cho đến các giải pháp cụ thể đối với điều kiện môi trường tự nhiên, môi trường văn hóa đặc thù tại mỗi khu vực.

Cùng với nền khoa học và kỹ thuật phát triển cao với những tiềm năng mới của thời kỳ công nghiệp, các trào lưu kiến trúc tập trung quan tâm chủ yếu các vấn đề của ngôn ngữ biểu hiện, hình khối, kết cấu, công nghệ... Trong xu hướng này, tại các đô thị nở rộ các công trình kính thép, công nghệ cao theo phong cách chiết trung.

So với trước đây, nhu cầu của con người không chỉ còn là những vấn đề về chỗ ở hay sự tiện nghi trong sử dụng, một môi trường văn hóa phù hợp đã trở nên một nhu cầu không thể thiếu trong một "thế giới phẳng" hiện nay. Chính vì vậy nhiều kiến trúc sư đã mạnh mẽ lên tiếng phản đối "phong cách quốc tế" trong kiến trúc, tìm cách thể hiện được văn hóa địa phương và liên hệ các chức năng của kiến trúc với nhu cầu tự nhiên của con người. Có thể kể đến một vài xu hướng kiến trúc sau:

Chủ nghĩa Vùng miền Phê phán (Critical Regionalism) là một phong cách kiến trúc tập trung vào việc kết hợp các yếu tố truyền thống của địa phương với ngôn ngữ thiết kế hiện đại. Phong cách này không chỉ tôn vinh bản sắc văn hóa, khí hậu, và cảnh quan địa phương mà còn phản ánh những giá trị bền vững và con người trong không gian kiến trúc. Chủ nghĩa Vùng miền Phê phán thường tránh xa sự sao chép thuần túy các hình thức truyền thống mà thay vào đó, tìm cách diễn giải lại chúng để phù hợp với bối cảnh đương đại.

Chủ nghĩa Tùy biến (Adaptive Architecture) nhấn mạnh khả năng thích nghi và thay đổi của kiến trúc theo các yếu tố như nhu cầu sử dụng, môi trường, hoặc sự tiến bộ công nghệ. Phương pháp này giúp kiến trúc trở nên linh hoạt, tối ưu hóa tài nguyên và giảm thiểu tác động tiêu cực đến môi trường. Kiến trúc tùy biến thường sử dụng các giải pháp thông minh, tích

hợp công nghệ để tạo ra không gian sống động và bền vững hơn.

Cả hai trường phái đều phản ánh sự tiến bộ trong tư duy kiến trúc hiện đại, nơi bản sắc địa phương và tính linh hoạt được xem là yếu tố then chốt trong việc định hình không gian sống cho tương lai.

Mối quan hệ biện chứng của cặp phạm trù hiện đại và bản sắc đã trở thành vấn đề được đặc biệt quan tâm không chỉ với kiến trúc mà còn liên quan đến sự tồn sinh của mỗi dân tộc. Muốn hiện đại thì phải phát triển. Phát triển mà không giữ bản sắc thì sẽ đánh mất mình, mất đi nhân tố của sự phát triển. Sự sinh tồn và phát triển của nhân loại cũng dựa vào sự sánh vai và cạnh tranh của những bản sắc.

Trong những năm gần đây, vấn đề nhận diện văn hóa trong kiến trúc đương đại đã có một vai trò nòng cốt để tạo nên sự riêng và đặc tính địa phương trong một môi trường cạnh tranh ở cấp độ toàn cầu. Nhiều quốc gia đã bắt đầu phải kiểm tra lại những sắc thái văn hóa riêng bằng cách nghiên cứu những giá trị và quy tắc truyền thống. Quá trình này đã có những tác động đến những sản phẩm của kiến trúc đương đại và làm nổ ra những cuộc tranh cãi gay gắt về những "cái riêng" của kiến trúc từng địa phương có thể tạo nên hơn là "sao lại" những chi tiết từ quá khứ.

Kiến trúc là tổng hòa của văn hóa vật chất, văn hóa tinh thần và văn hóa ứng xử. Tìm hiểu và nhận thức được các yếu tố văn hóa đặc trưng này là cơ sở mấu chốt để phát huy những giá trị truyền thống trong kiến trúc hiện đại với những phương tiện và công cụ của thời đại. Bền vững văn hóa sẽ tạo nên những giá trị đặc trưng cho kiến trúc của đất nước so sánh với kiến trúc các nước khác trong khu vực và trên trường quốc tế. Tuy vậy, tại nhiều quốc gia đang phát triển, sự bền vững văn hóa đang được duy trì một cách khó khăn và nhiều trường hợp cho thấy sự "pha tạp" nhiều hơn cá tính riêng.

GIÁ TRỊ BỀN VỮNG TRONG PHÁT TRIỂN KIẾN TRÚC TẠI VIỆT NAM

Bước vào những năm đầu của thế kỷ XXI, Việt Nam đã trải qua một giai đoạn phát triển đột biến chứa đựng những đặc trưng mang tính thời đại. Giai đoạn phát triển kinh tế hội nhập đã chi phối mạnh mẽ

Các công trình bền vững sẽ trở thành biểu tượng của sự tiến bộ, đồng thời là di sản quý giá cho các thế hệ mai sau

đến sự tiến triển của xã hội, để lại những dấu ấn sâu đậm trên bức tranh tổng thể của công cuộc kiến thiết nói chung, trên khuôn mặt kiến trúc nói riêng.

Các cuộc cách mạng khoa học công nghệ thúc đẩy xã hội phát triển toàn diện, nhu cầu gia tăng, khả năng đáp ứng cũng gia tăng gấp bội. Nhưng kiến trúc Việt Nam đôi khi chưa vượt qua khỏi cái khẩu hiệu của một thời: “nhanh, nhiều, tốt, rẻ”. Nhiều kiến trúc còn chắp vá đắp điểm những chi tiết lai căng, không phù hợp với điều kiện tự nhiên khí hậu địa phương, chất lượng sử dụng đi kèm với cơ sở hạ tầng yếu kém...

Kiến trúc Việt Nam hôm nay đang trong thời kỳ bị cuốn hút vào cơn lốc của sự đáp ứng khẩn thiết của thời đại, sự thích ứng với các nhu cầu của các khách hàng “kiểu mới”. Những khách hàng thượng đế với thị hiếu của những “trọc phú”, những phương thức quản lý xây dựng còn bất cập, sự thiếu thốn thông tin công nghệ, tầm nhìn bó hẹp... là những rào cản nặng nề trong quá trình sáng tạo, kế thừa và phát huy bền vững văn hóa dân tộc trong kiến trúc.

Nền kiến trúc đương đại Việt Nam đang góp phần vào sự nghiệp phát triển, đề cao bản sắc văn hóa Việt Nam. Nếu không hiểu rõ nét đặc sắc văn hóa của dân tộc mình, không hiểu rõ thời đại mình đang sống, làm sao xác định được con đường tìm tòi, sáng tạo có chất lượng....

Chính vì vậy để có được bền vững văn hóa trong kiến trúc Việt Nam, cần quan tâm hơn nữa một số vấn đề, khuyến nghị sau:

Thứ nhất, tìm hiểu sâu sắc nguồn gốc văn hóa của kiến trúc Việt Nam, mỹ thuật và kiến trúc truyền thống của các dân tộc Việt Nam trên từng địa bàn cụ thể một cách hệ thống, đúc kết khẳng định những đặc điểm cơ sở cho kế thừa và phát huy sáng tạo.

Thứ hai, trong công tác đào tạo và sáng tác kiến trúc, cần quan tâm hơn nữa đến lịch sử kiến trúc, cơ sở văn hóa, địa lý tự nhiên, khí hậu học Phân tích quá trình phát triển của các đô thị và bản chất của nền kiến trúc Việt Nam đương đại một cách đồng bộ và khách quan, sớm phát hiện ra các mặt yếu kém, đúc rút ra các bài học cần thiết.

Thứ ba, đề cao vai trò và trách nhiệm của các tác nhân liên quan đến quá trình hình thành nên công trình kiến trúc là kiến trúc sư, chủ đầu tư, các cơ quan quản lý, giám sát... Bên cạnh đó tăng cường hợp tác, học hỏi các tri thức xây dựng và phát triển kiến trúc sống động có bản sắc trên thế giới.

KẾT LUẬN

Giá trị bền vững trong phát triển kiến trúc tại Việt Nam không chỉ là mục tiêu mà còn là phương tiện để xây dựng một tương lai bền vững. Việc kết hợp giữa các yếu tố kinh tế, môi trường, xã hội và văn hóa trong kiến trúc không chỉ đáp ứng nhu cầu hiện tại mà còn tạo nền tảng cho sự phát triển lâu dài. Các công trình bền vững sẽ trở thành biểu tượng của sự tiến bộ, đồng thời là di sản quý giá cho các thế hệ mai sau.

Đất nước Việt Nam đang trên con đường hội nhập quốc tế hướng tới một tương lai phồn vinh. Con người, tâm hồn, phong cách... Việt Nam đang dần tìm được chỗ đứng trong lòng bạn bè thế giới, hy vọng trong một ngày không xa kiến trúc Việt Nam sẽ khẳng định được vị trí của mình trong dòng chảy vĩ đại của kiến trúc nhân loại./